

ALPER BİLGİLİ

BİLİM NE DEĞİLDİR?

Yeni-Ateist Bilim Anlayışının Felsefi ve Sosyolojik Analizi

Alper Bilgili bu çalışmada, bilimin doğasını, amaçlarını ve meşru sınırlarını Richard Dawkins, Sam Harris ve bilhassa yeni-ateizmin Türkiye'deki en önemli temsilcisi olan Celâl Şengör'ün bilim anlayışları üzerinden tartışmayı hedeflemektedir. Dünyanın pek

çok yerinde olduğu gibi ülkemizde de geniş bir okur kitlesine sahip olan yeni-ateist düşünürler, metafizik ve ideolojik kaygılarla doğa bilimlerinin amacını ve sınırlarını yanlış bir şekilde tasvir etmekte, doğa bilimlerinden toplumsal meseleler de dâhil olmak üzere her konuda rehberlik yapmasını beklemekte, doğa bilimleri dışında kalan bilgi türlerini küçümsemekte hatta gayrimeşru ilan etmekte, bilimi özcü bir yaklaşımla dinin tam karşısına yerleştirmekte, bilim ve din arasında kurdukları bu dikotominin bir sonucu olarak sekülerleşmeyi hızlandırıcı sosyal politika taleplerinde bulunmaktadırlar. Sonuçta, yeni-ateist düşünürler, okurlarını bilimin niteliği ve işleyişi konusunda yanlış bilgilendirmekte, daha da vahimi, bilimi metafizik ve ideolojik pozisyonlarının sözcüsü olmaya zorlayarak bilimin toplum nezdindeki itibarını zedelemektedirler. Yeni-ateist düşünürlerin, bilime ve bilhassa bilim-din ilişkisine dair iddialarının sosyoloji ve felsefenin sunduğu teorik araçlarla değerlendirildiği, bilimin ideolojik kaygılarla araçsallaştırıldığı tarihsel verilerle gösterildiği bu kapsamlı ve nitelikli çalışmanın, Türkçe literatürde önemli bir açığı kapatacağı rahatlıkla söylenebilir.

19 ₺

f facebook.com/dogukitabevi

t twitter.com/dogukitabevi

Online Satış Sitesi
www.dogukitabevi.com

ALPER BİLGİLİ

BİLİM NE DEĞİLDİR?

DOĞU KİTAPBEVİ

ALPER BİLGİLİ

BİLİM NE DEĞİLDİR?

Yeni-Ateist Bilim Anlayışının Felsefi ve Sosyolojik Analizi

DOĞU KİTAPBEVİ

3.
Baskı

ALPER BİLGİLİ

BİLİM NE DEĞİLDİR?

**Yeni-Ateist Bilim Anlayışının Felsefi
ve Sosyolojik Analizi**

DOĞU KİTABEVİ

Doğu Kitabevi: 137
Sosyologca Kitapları / 80

Bilim Ne Değildir?
Yeni-Ateist Bilim Anlayışının
Felsefi ve Sosyolojik Analizi / ALPER BİLGİLİ

Sosyologca Kitapları Dizi Yönetmeni: *Ertan Eğribel-Ufuk Özcan*

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16997

Genel Yayın Yönetmeni: *İbrahim Horuz*

Kitap Editörü: *Güneş Ayas*
Kitap Tasarım: *İnci Eksen*
Kapak resmi: *Henry Stacy Marks: "Science is measurement"*
Arka Kapak Fotoğrafı: *Mesut Tanır*

Baskı - Cilt: *Ofis Matbaa* Yayın Kağıt San. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi, B Blok No: 386-387
Topkapı-İstanbul / Tel: 0 212 576 47 15

3. Baskı, Şubat 2018

Bu kitabın tüm yayın hakları Doğu Kitabevi'ne aittir.

Tanıtım ve referans için yapılacak alıntılar dışında çoğaltılamaz,
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin
iznini gerektirir.

ISBN 978-605-9588-56-0

DOĞU KİTABEVİ
Cağaloğlu Yokuşu, Narlıbahçe Sokak, No: 6/1
Cağaloğlu-İstanbul
İletişim: 0 212 527 29 26
www.dogukitabevi.com

Alp'e...

İçindekiler

Yazar Hakkında 5

Önsöz 7

I. GİRİŞ 11

Bu Kitap Neyi Amaçlıyor? 7

Bu Kitapta Ne Hedeflenmiyor? 16

Böyle Bir Çalışmaya Gerek Var mıydı? 23

Bilim ve Din Tartışmalarının Sosyoloji Açısından Önemi 25

II. Bir Yeni-Ateist olarak Şengör 29

Biyoloji Laboratuvarı ve Uzay Gemisi 29

Yeni-ateizm Göre Din ve Bilim 35

Şengör ve Yeni-Ateizm 47

III. Şengör'ün Bilim Anlayışı 49

Bilimin Rehberliği 50

Değersiz Bir Uğraş Olarak Sosyoloji 58

Popper'ı Anlamamış Bir Poppercı 70

Bilimsel Olmayan Bilgi 73

Bilim ve Etik 76

Bilim ve Anlam 83

IV. Bilimin ve Toplumun Düşmanı Olarak Din 89

Dinlerin Kökeni Üstüne 89

Dinler ve Şiddet 95

Dinlerin Bilimi Engellediği İddiası 99

Şengör'ün İnancı ile Bilimsel Bir Teori Çatışırsa? 105

Sekülerleşme ve Bilim 110

Şengör'ün Garip Sözlüğü 122

Osmanlılar ve Bilim 135

Tekâmülün Zirvesi: Bilim İnsanlığı 141

Demokrasi ve Din 145

V. Tarihin Şahitliği 147

Dua ve Veba 151

Galileo Hadisesi 155

Darwinizm ve Tanrı 163

Darwin ve Dinî İnançlar 170

Darwin İslam Dünyasında 181

VI. Sonuç 187

Kaynakça 195

Yazar Hakkında

Alper Bilgili, 1980 yılında doğdu. 2004 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden onur derecesi ile mezun oldu. Aynı bölümde Yüksek Lisans çalışmalarını tamamladı. Amsterdam Vrije Üniversitesi'nde sosyoloji ve antropoloji dersleri aldı. Doktora derecesini İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yazdığı "Sosyal Etkenlerin Bilimsel Bilginin Oluşumundaki Rolünün Analizi: Kuhn ve Güçlü Program Örneği" başlıklı teziyle 2013 yılında elde etti. Post-doktora çalışmalarını İngiltere'de, Leeds Üniversitesi'nde, bilim tarihi ve bilim felsefesi alanlarında sürdürdü. Akademik makaleleri ve değerlendirmeleri *British Journal for the History of Science*, *Annals of Science* ve *Scottish Journal of Theology* gibi prestijli dergilerde yayımlanan Alper Bilgili, Acıbadem Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesidir. Alper Bilgili çeşitli üniversitelerde "Bilgi Sosyolojisi", "Bilim Tarihi ve Felsefesi", "Biyoloji ve İdeoloji" ve "Bilim Sosyolojisi" gibi dersler vermiştir. Alper Bilgili, İngiliz Bilim Tarihi Topluluğu (The British Society for the History of Science) Uluslararası Danışma Kurulu'nda yer almaktadır.

İskoç seyyah Charles MacFarlane, 1828’de İstanbul’a gerçekleştirdiği ziyaretinden sonra kaleme aldığı eserinde, sıradan Türklerin bilime ve sanata karşı hiçbir ilgi duymadıklarını aktarır.¹ Fransız oryantalist Constantin Volney de benzer bir şekilde, Osmanlı’da sıradan insanların astronomiye, falcılıkla ilişkili olduğu sürece ilgi duyduklarını anlatır.² Kuşkusuz bu aktarımların dönemin siyasi ve sosyal gündeminden ve yazarlarının ajandalarından ne denli etkilendikleri tartışmaya açıktır. Bir an için tartışmanın o boyutunu göz ardı edelim ve bugüne gelelim. Bu aktarımlarla karşılaşan bir Türk okuru, o dönem insanının bilimle bu kadar az ilgili olduğunu okuyunca ne hissedecektir? Muh-

¹ Charles MacFarlane, *Constantinople in 1828. II. Cilt*, (Londra: Saunders and Otley, 1829), s. 173.

² Constantin Volney, *Travels Through Syria and Egypt. II. Cilt*, (Londra: G.G.J. and J. Robinson, 1788), s. 443.

temelen bu durumu yadırgayacak, bilimin çok daha fazla ilgiyi ve saygıyı hak ettiğini iddia edecektir. Peki, bu iddiada bulunan kişilerin bilimle ilgisi ne düzeydedir? Klişeleşmiş söylemler bir kenara bırakılırsa, günümüzde de sokaktaki adamın bilimle haşır neşir olduğu, Viktoryan dönemde yaşamış İngilizler gibi evlerinde amatörce bilimle uğraştığı, başka şehirlerdeki bilim sergilerine katıldığı, çay sohbetlerinde bilimsel buluşları tartıştığı iddia edilebilir mi?³ Yoksa bu “ilgi”, bilimi ve onun mimarları olan bilim insanlarını yüceltmekle mi sınırlıdır? Kanaatim, Türkiye’de halk arasında bilime duyulan ilginin söylem düzeyinde kaldığı, bilimin sokaktaki insan için daha derin bir anlam ifade etmediğidir. Bununla beraber 17. ve 18. yüzyıl Osmanlı toplumu ile kıyaslandığında modern Türk toplumunda bilimin farklı bir statüye sahip olduğu aşikârdır. Bilim, Jön Türkler ve sonrasında Cumhuriyet elitiyle birlikte doğayı tanımamızı sağlayan bir araç olmanın ötesine geçmiş, içtimai meseleler de dâhil olmak üzere her türlü sorunun çözümü olarak görülmeye başlanmıştır. Bilim, Max Weber’in tabirini ödünç alırsak dünyayı yeniden büyülemekle görevlendirilmiştir. Bilime –bilimin bu yönde bir talebinin olup olmadığına bakılmaksızın– insanları uyandırma ve aydınlatma, onlara her konuda rehber olma görevi verilmiştir.⁴

Bu kitapta, modern toplumlarda bilime biçilen bu rolden yola çıkarak bilimin doğasını, amaçlarını ve meşru sı-

³ James A. Secord, *Victorian Sensation: The Extraordinary Publication, Reception, and Secret Authorship of Vestiges of the Natural History of Creation*, (Chicago: The University of Chicago Press, 2000), s. 163.

⁴ Bakınız; Abdullah Cevdet, “Kastamonu’da Kurun-i Vusta”, *İctihad*, 58, 1913, ss. 1271-1274; İbrahim Temo, “Darwin’in Ellinci Ölüm Yılı Dönümü”, *İctihad*, 347, 1932, s. 5736.

nurlarını tartışmaya açmayı hedefliyorum. Bilimin meşru sınırlarının doğru tespit edilmesinin, hakikat sevgisinin bir gereği olduğuna inanıyorum. Dahası, bilimin sessiz kalması gereken konularda zorla konuşturularak yıpratılmasından ve uzun vadede toplum nezdinde itibarsızlaştırılabileceğinden endişe ediyorum. Bilhassa toplumun muhafazakâr kesimlerinde irrasyonel ve rölativist teorilerin son dönemlerde yoğun ilgi görmesi endişe vericidir. Bu kitapla okurları bilim diye sunulan ile bilimi ayırt etmeye davet edeceğim. Bunu yaparken sosyoloji, felsefe ve tarih gibi disiplinlerden faydalanacağım.

Kitapta Celâl Şengör'ün ve (diğer) yeni-ateistlerin görüşlerini, bilimin doğası ve sınırları üzerine sosyolojik ve felsefi bir tartışma başlatmak için kullandım. Elbette bu tartışma, başka isimler veya ekoller üzerinden de gerçekleştirilebilirdi. Bununla beraber, Şengör'ün ve Dawkins gibi yeni-ateistlerin toplumda gördüğü teveccüh, bu isimlerin sosyal-politika önerileri ve bilimle dini konumlandırma şekilleri, beni tartışmayı bu isimler üzerinden yürütme konusunda ikna etti.

Kitabın oluşum aşamasında birçok dostumun katkısı oldu. Bu metni veya onun önceki versiyonlarını okuyup eleştirilerini benimle paylaşan Güneş Ayas'a, Enis Doko'ya, Ahmet Coşkuner'e, Ceren Rasimoğlu'na, Hanife Bilgili'ye, İsa Sarı'ya, Mesut Gülenç'e, Taha Ayfer'e, Ferhat Yöney'e, Zeynep Bahadır Ağce'ye, Seda Bilbay'a ve sevgili eşim Çağın Bilgili'ye müteşekkirim.